

УДК 327.7(100):316.77

DOI:

**Марія Винарчик**, кандидат педагогічних наук, доцент  
кафедри романської філології та компаративістики  
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

### МІЖКУЛЬТУРНИЙ ДІАЛОГ У КОНТЕКСТІ БІЛОЇ КНИГИ РАДИ ЄВРОПИ

*У статті визначено сутність міжкультурної комунікації, ознаки успішної взаємодії між представниками різних культур. Досліджено концепт міжкультурності у Білій книзі Ради Європи. Проаналізовано особливості міжкультурного діалогу в країнах, які характеризуються культурним розмаїттям та наявністю національних меншин. Обґрунтовано, що важливість міжкультурного діалогу на сучасному етапі є однією з визначальних для сучасного культурного середовища.*

**Ключові слова:** міжкультурність; міжкультурна комунікація; культурне розмаїття; національні меншини; міжкультурний діалог; Біла книга Ради Європи; культурне середовище.

**Лит. 9.**

**Mariya Vynarchyk**, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the  
Romanesque Philology and Comparative Studies Department,  
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

### INTERCULTURAL DIALOGUE IN THE CONTEXT OF WHITE BOOK OF THE COUNCIL OF EUROPE

*The article defines the essence of intercultural communication, signs of successful interaction between representatives of different cultures. The article explores the concept of interculturalism in White Paper of Council of Europe.*

*The "White Paper on Intercultural Dialogue" presented emphatically argues that our common future depends on our ability to safeguard and develop human rights, as enshrined in the European Convention on Human Rights, democracy and the rule of law and to promote mutual understanding. It reasons that the intercultural approach offers a forward-looking model for managing cultural diversity. It proposes a conception based on individual human dignity (embracing our common humanity and common destiny). If there is a European identity to be realised, it will be based on shared fundamental values, respect for common heritage and cultural diversity as well as respect for the equal dignity of every individual. Intercultural dialogue has an important role to play in this regard. It allows us to prevent ethnic, religious, linguistic and cultural divides. It enables us to move forward together, to deal with our different identities constructively and democratically on the basis of shared universal values. Intercultural dialogue can only thrive if certain preconditions are met. To advance intercultural dialogue, the White Paper argues, the democratic governance of cultural diversity should be adapted in many aspects; democratic citizenship and participation should be strengthened; intercultural competences should be taught and learned; spaces for intercultural dialogue should be created and widened; and intercultural dialogue should be taken to the international level.*

*Intercultural dialogue entails a reflexive disposition, in which one can see oneself from the perspective of others. On the foundation of the values of the Council of Europe, this requires a democratic architecture characterised by the respect of the individual as a human being, reciprocal recognition (in which this status of equal worth is recognised by all), and impartial treatment.*

*The peculiarities of intercultural dialogue in countries characterized by cultural diversity and the presence of national minorities are analyzed. The importance of intercultural dialogue at the present stage is substantiated.*

**Keywords:** interculturalism; intercultural communication; cultural diversity; national minorities; intercultural dialogue; White Paper of Council of Europe; cultural environment.

**Постановка проблеми.** Необхідність міжкультурного діалогу та взаєморозуміння постійно знаходиться в центрі уваги Ради Європи з очевидних причин. Європа завжди була культурно різноманітною і одним із головних завдань, що стояли перед нею з моменту заснування Європейського Союзу, було сприяння її єдності та забезпечення рівних прав усіх країночленів. Європейською культурною конвенцією

1954 р. було визнано, що для того, аби європейці жили гармонійно, вони повинні бути знайомі з культурами інших народів, поважати їх і приймати. Можливість вступу до складу Ради Європи для східноєвропейських країн після падіння Берлінської стіни у 1989 р. передбачала захист культур європейських етнічних меншин та інтеграцію мігрантів. Протягом останнього десятиліття, у новому контексті глобалізації та міграційних рухів,

Рада Європи часто посилалася на “новий контекст” або “часи змін”, щоб підкреслити нагальну потребу в активному міжкультурному діалозі, який пов’язаний передусім з освітою: змістовний міжкультурний діалог не може існувати, якщо люди не готові до цього. Якщо важливість вивчення мови та викладання історії вже підкреслювалася в Європейській культурній конвенції, то конференція міністрів освіти Ради Європи нещодавно підтримала використання інформаційних та комунікаційних технологій в освітніх системах Європи як запоруку “міжнародного розуміння та взаємного збагачення” (Міжкультурна освіта: управління різноманітністю, зміцнення демократії, 2003) і підтвердила, що міжкультурна компетентність є однією з “ключових компетенцій для прийняття культури і соціальної згуртованості”. В Енциклопедії Сучасної України знаходимо таку дефініцію: “діалог міжкультурний – діалог культурно відмінних людських груп і спільнот, націлений на взаєморозуміння, відвернення та попередження конфліктів. Сприймання інших культур – шлях до розуміння себе, культур. Взаємозбагачення” [3]. У Білій книзі про міжкультурний діалог, ухваленій у 2008 р., визначено ключові особливості міжкультурності, виокремлено напрямки політичної діяльності щодо того, як створити суспільство, в якому всі громадяни користуються рівними правами і свободами, здійснюється підтримка міжкультурності на державному рівні та визнання культурного розмаїття як важливого компонента демократичного суспільства не тільки в окремих європейських державах, але й глобальному масштабі. Особливої уваги у Білій книзі Ради Європи приділено ідеям мультикультуралізму.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Проблеми культурного розмаїття та міжкультурного діалогу висвітлені у численних резолюціях Ради Європи, вони ставали об’єктами дискусій на засіданнях Європарламенту, на міжнародних конференціях. Засади міжкультурного діалогу висвітлює Біла книга Ради Європи. Необхідність цілісного та виваженого підходу до вирішення проблем міжкультурної взаємодії обґрунтували Є.М. Верещагін і В.Г. Костомаров. Реалізацію міжкультурного діалогу в Україні аналізує В. Євтух. **Методами дослідження** слугували методи як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях (абстрагування, аналіз і синтез, порівняння); використовувався системний, структурно-діяльнісний підхід до проблеми; здійснювалася конкретизація вивчених фактів та їх узагальнення; окреслювалися напрямки подальших досліджень.

**Мета статті** – дослідити сутність

міжкультурного діалогу у контексті Білої книги Ради Європи.

**Об’єкт** – міжкультурний діалог у контексті Білої книги Ради Європи.

**Предмет** – особливості реалізації міжкультурного діалогу, висвітлені у Білій книзі Ради Європи.

**Виклад основного матеріалу.** Білі книги Ради Європи з міжкультурного діалогу (1995, 2008 рр.) містять концептуальні підходи Ради Європи до проблем, що зумовлені не тільки наявністю національних меншин у країнах Європейського Союзу, але й впливом глобалізаційних подій та постійним зростанням кількості іммігрантів з інших країн – носіїв різних культурних, релігійних традицій. Реалізація міжкультурного аспекту в освіті визначена Білими книгами одним із пріоритетних напрямів європейської освітньої політики, позаяк саме міжкультурний діалог передбачає відкритий обмін думками між особами і групами осіб різного етнічного, культурного, релігійного й мовного походження на основі взаєморозуміння і взаємоповаги [2, 55]. Біла книга про міжкультурний діалог “Жити разом у рівності й гідності” (2008 р.) називає таку взаємодію міжкультурним діалогом [9, 11].

У праці “Мова і культура” Є.М. Верещагін і В.Г. Костомаров дають визначення міжкультурної комунікації як “адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур” [1, 26]. Ф. Бачевич вважає, що міжкультурна комунікація у вузькому значенні слова, це: “1. Процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні. Комунікація міжкультурна характеризується тим, що її учасники у випадках прямого контакту використовують мовний код і стратегії спілкування, які відрізняються від тих, котрими вони користуються у спілкуванні всередині однієї культури. Одним із найважливіших чинників комунікації міжкультурної є усвідомлення взаємної “культурної чужинності” її учасників. 2. Особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування” [5, 9].

Мультикультуралізм є сьогодні однією із характеристик європейського соціуму. Відповідно до “Longman Exams Dictionary” під терміном

“мультикультуралізм” слід розуміти об’єднання людей, що належать до різних країн, рас або релігій [8, 1004], а “мультикультурний” у словнику “Le Petit Larousse” означає сукупність кількох культур [7, 683]. Більшість науковців визнають, що мультикультурне середовище створює умови для успішного особистісного розвитку, а мультикультуралізм – це важливий компонент суспільства, що розглядається як специфічний політичний термін і означає, що різні культури існують та взаємодіють в межах окремого суспільного простору. Мультикультурними суспільства можуть бути з різних причин: через імміграцію людей, що народилися і виростили в інших культурних умовах, і тому принесли особливості цих умов у нове суспільство, в якому вони оселилися; через присутність груп національних меншин корінних народів (таких як каталонці та баски в Іспанії, або валлійці та шотландці у Великобританії); або через присутність давніх спільнот меншин (таких як євреї або роми) в межах країни. Мультикультуралізм має відношення до суспільств, які характеризуються високим рівнем імміграції, пов’язаної з військовими подіями, низьким економічним рівнем розвитку окремих країн тощо. Біла книга Ради Європи пропонує визначення “мультикультуралізму” як специфічний політичний термін, а культурне різноманіття і мультикультуральність позначає як факт існування і взаємодії різних культур в межах окремого простору і соціальної організації [9, 11]. На думку науковців, політиків, термін “мультикультуралізм” означає особливий тип політичного підходу, який може бути використаний для управління культурно різноманітними суспільствами, а мультикультурний підхід передбачає визнання та повагу культурних потреб меншин шляхом врахування того факту, що їхні переконання можуть відрізнятися від переконань домінуючої групи, а також шляхом адаптації і прийняття законів, правил та положень для того, щоб забезпечити меншість дотримуватися власної культурної практики. Мультикультурна діяльність Ради Європи спрямована на те, що представники національних меншин не повинні відмовитися від своїх культурних переконань та особливостей і асимілюватися із культурою національної більшості. Слід відзначити широкий спектр різноманітних форм мультикультуралізму у різних країнах. Символічний мультикультуралізм передбачає святкування визначних дат, пов’язаних з культурою етнічних меншин. Вони являються своєрідними маркерами етнічних груп, так само, як, наприклад, національний одяг, їжа, музика використовуються як характеристики цих

груп, представляються на мультикультурних фестивалях, викладаються через мультикультурну освіту в школах, підтримуються та пропагуються через культурні центри. Мова йде про справжню культурну взаємодію домінуючого середовища і національної меншини, що відкидає расизм, дискримінацію та економічне неблагополуччя, яке зазвичай відчувають члени культурних груп меншості. Це означає вжиття заходів для боротьби з несправедливістю і нерівністю, надання допомоги представникам меншин, які страждають від соціально-економічних негараздів. Саме домінуюче суспільне середовище зобов’язане брати на себе забезпечення відповідних ресурсів з метою досягнення освітньої, трудової та економічної справедливості, рівноправного доступу до державних послуг та дотримання закону. У Білій книзі наголошується, що мультикультуралізм передбачає створення структур, які забезпечують правову підтримку національних меншин, несуть відповідальність за усунення недоліків, сприяють навчанню діалогу і аргументації в школах, забезпечують визначальну роль освіти у формуванні знань, умінь та компетенцій, необхідних для ефективного навчання культурної грамотності. Міжкультурний діалог та взаєморозуміння реалізується через взаємодію вчителів у різних освітніх установах (дошкільних, початкових, середніх). Така діяльність забезпечує розвиток міжкультурних діалогічних ресурсів; сприяє розумінню європейської ідентичності і культури, створенню та реалізації культурних навчальних програм, які пропагують толерантність, взаєморозуміння та взаємоповагу.

Цінною інформацією та пропозиціями щодо міжкультурного діалогу діляться педагоги, науковці, які досліджують та вивчають культурні спадщини окремих націй і народностей; автори дитячої літератури; діячі громадянської освіти; керівництво навчальних закладів, на яких лежить відповідальність за освітню політику в школі. На національному і європейському рівнях співпраця ведеться між європейськими політиками, що займаються вищезгаданими проблемами, оскільки дуже важливо, щоб міжкультурна комунікація розвивалася не тільки в теоретичному, але й в практичному плані. Сьогодні “ідея міжкультурної комунікації у багатьох країнах світу отримала державну підтримку, відстоюючи право кожного громадянина на культурне самовираження, рівність у соціальному, політичному, економічному житті, що забезпечує необхідні умови для перебування у соціумі” [2, 52]. Міжкультурна діяльність базується на тісно взаємопов’язаних дослідженнях:

- теоретичної складової концепції розвитку культурної грамотності та толерантності;
- підходів європейських інституцій до проблем культурної ідентичності та культурної спадщини;
- політичного контексту для посилення міжкультурного діалогу;
- змісту документів з освітньої політики.

Аналіз європейської освітньої політики відображає стан політичних дискурсів на європейському та національному рівнях і вказує, яким чином реалізується основна мета розвитку культурної грамотності, тобто наука взаємодіяти з іншими. Дослідження передбачає визначити ключові теми і пріоритети процесу посилення та покращення міжкультурного діалогу; виявити, як реалізується освітня політика стосовно збереження культурної ідентичності та культурної спадщини в Європі. Це допоможе з'ясувати відмінності та подібності освітньої політики різних країн на міжнародному і європейському рівнях, дасть змогу оцінити як сучасна освітня політика посилює міжкультурний діалог і поліпшує культурну грамотність [6]. Теоретичний аналіз та вивчення наукової літератури засвідчують важливість практики міжкультурного діалогу в нинішній Європі, яка характеризується зростаючою диверсифікацією і плюралізмом внаслідок глобальних культурних потоків, появи нових засобів комунікації, добровільного і примусового переміщення людей. Диверсифікація суспільств зазвичай вважається позитивною можливістю обміну культурами, що їх збагачує. Проте сьогодні ці процеси супроводжуються упередженою, а часто і дискримінаційною політикою як на національному, так і на європейському рівнях. Європейські політичні організації, такі як Європейський Союз і Рада Європи змушені відповідати на виклики часу, реагувати на соціальні зміни. На початку XXI ст. прийшлося переосмислювати і поновлювати підхід до культурного розмаїття. Мультикультуралізм як політика отримав багато як політичної, так і наукової критики в Європі, а європейські політичні організації адаптували ідею міжкультурного діалогу як новий спосіб взаємодії та співпраці в умовах глобалізаційних процесів. Ця ідея займає центральне місце у “Європейській програмі глобалізації” (2007 р.) та Білій книзі Ради Європи з міжкультурного діалогу (2008 р.), а також в інших політичних документах. Міжнародні ініціативи, засновані на них, прискорили зміну політики в мультикультурній Європі, наголошуючи на міжкультурному діалозі як на основному напрямі цієї політики, основний акцент якої спрямований на зустріч і спілкування людей з різними поглядами. Окремі дослідники вважають, що

політика міжкультурного діалогу або “міжкультурності” та “мультикультуралізму” не є тотожною, оскільки принципи людських, громадянських, економічних та соціальних прав, закладені в директиви та програми ЄС не були однозначно включені до національного законодавства в усіх без винятку європейських країнах. Одна модель не можна реально охопити всі національні підходи до міжкультурного діалогу. Недостатня увага до міжкультурної взаємодії створює ризики розвивати стереотипне несприйняття іншої культури, побудувати клімат взаємної підозри, напруги і тривоги, використовувати меншини як нерівноправних членів суспільства, що в кінцевому результаті сприяє нетерпимості і дискримінації. Відсутність міжкультурного діалогу між суспільствами може створити клімат для породження екстремізму і тероризму, відсутність діалогу у культурно різноманітному середовищі може забезпечити лише ілюзорну безпеку, позбавляючи людину нових культурних відкриттів, необхідних для особистісного і соціального розвитку у глобалізованому світі. Тільки діалог дозволяє людям жити в єдності в розмаїтті [9, 16].

В. Євтух вважає, що: “1) в умовах сьогодення як ніколи досі міжкультурний діалог є актуальним для теорії і практик повсякденного життя усіх країн, особливо багатокультурних; 2) оскільки феномен “міжкультурний діалог” є надзвичайно складним (передусім, у своїй реалізації), то його дослідження має здійснюватися комплексно, з застосуванням методів багатьох соціогуманітарних наук; 3) успіх у досягненні мети міжкультурного діалогу, який, на мою думку, полягає у сприянні інтегративному типові етнонаціонального й етносоціального розвитку поліетнічних (полікультурних) країн, може бути забезпечений спільними зусиллями його організаторів та акторів на усіх рівнях – локальному, регіональному, національному (у межах однієї країни), на регіональному, скажімо, у межах Європи, на континентальному й міжконтинентальному; 4) міжкультурний діалог має базуватися на таких засадничих принципах, як дотримання прав людини, вибудовування демократії, дотримання духу й букви закону, рівності (етнічної, расової, гендерної), гідності, взаємоповаги та взаємопартнерства” [4, 24].

У Білій книзі Ради Європи наголошується, що міжкультурний діалог може слугувати декільком цілям, серед яких першочерговою метою є забезпечення поваги до прав людини, демократії та дотримання закону. Це потужний інструмент для ефективної взаємодії та примирення, культурної і соціальної єдності, інструмент

вирішення конфліктних ситуацій. Сприяння інтеграції та свободі вибору, можливості вираження своїх поглядів, рівність, толерантність і взаємна повага до людини, гідність є одними з найважливіших принципів концепту міжкультурного діалогу. Його демократичні засади навчають вирішувати конфлікти мирним шляхом, вказують шляхи і обґрунтовують засоби для зміцнення демократичної стабільності та боротьби з упередженнями і стереотипами у суспільному житті, сприяють формуванню коаліції в культурних і релігійних структурах, в тому числі в ситуаціях постконфліктних і “заморожених конфліктів” [9, 17]. Біла книга наголошує на важливості створення простору для діалогу. Ним можуть слугувати дитячі садки, школи та університети, культурні і соціальні центри, молодіжні клуби, релігійні установи, конференц-зали, робочі місця, музеї, бібліотеки, заклади відпочинку або віртуальні простори як, наприклад, медіа. ЗМІ часто є місцями для непрямого діалогу. Вони виступають представниками культурного розмаїття суспільства і здатні забезпечити читачів, глядачів або слухачів платформами для різноманітних дискусій. Спорт також є важливою потенційною ареною для міжкультурного діалогу, який останніми роками є предметом багатьох антирасистських ініціатив у європейському контексті. Чудовим прикладом міжкультурної взаємодії є міста-побратими.

**Висновки.** Отже, можемо однозначно стверджувати, що XXI століття – століття міжкультурного діалогу. У сучасних умовах існування безлічі культур його значимість постійно зростає. Міжкультурний діалог є чинником інновацій, позаяк робота в команді вимагає толерантності та ефективної взаємодії. Міжкультурна солідарність – це важливий фактор узалучення талантів до розробки нових технологій, що є ключем до успіху. Міжкультурні компетенції на основі взаємоповаги можуть допомогти у вирішенні різноманітних проблем. Здатність спілкуватися, незважаючи на культурні відмінності, стає важливою умовою міжкультурної комунікації як на професійному, так і на особистісному рівні, а вміння зрозуміти один одного, готовність вислухати і допомогти – запорукою успішного та мирного співжиття в умовах сьогодення. **Перспективи подальших розвідок у цьому напрямку** стосуються проблеми європейського мультилінгвізму.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура: Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: Методическое руководство. 4-е изд., перераб. и доп. Москва, 1990. 246 с.

2. Винарчик М.П. Развитие билингвальной освіти у середніх навчальних закладах Франції (70-ті роки XX – початок XXI століття): дис. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 “Загальна педагогіка та історія педагогіки”; Дрогобицький держ. пед. ун-т ім. Івана Франка. Дрогобич, 2014. 243 с.

3. Енциклопедія Сучасної України (ЕСУ) 2014. URL: <http://esu.com.ua>

4. Євтух В. Міжкультурний діалог: ефективний конструкт інтегративного розвитку поліетнічних суспільств. Політичний менеджмент, 2009. № 4, С. 14 – 27.

5. Словник термінів міжкультурної комунікації / автор-уклад. Ф. С. Бацевич; МОН України, ЛНУ ім. І. Франка. Київ, 2007. 205 с.

6. Council of Europe. The Council of Europe and Language education. Retrieved 21 February, 2019 from <https://www.coe.int>

7. Le Petit Larousse. Paris: Larousse, 1996. 1872 p.

8. Longman Exams Dictionary Pearson Education ESL; 1st edition (March 12, 2006). 1832 p.

9. White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together As Equals in Dignity”. 2008. Retrieved 24 February 2019 from <https://www.coe.int/t/dg4/intercultural>

#### REFERENCES

1. Vereshchagin, Ye.M. & Kostomarov V.G. (1990). *Yazyk i kultura: Lingvostранovedeniye v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo: Metodicheskoye rukovodstvo* [Language and Culture: Linguistic and cultural: studies in teaching of Russian language as foreign language]. 4 edition. Moscow. 246 p. [in Russian].

2. Vynarchyk, M.P. (2014). *Rozvytok bilinhvalnoyi osvity u serednikh navchalnykh zakladakh Frantsiyi (70-ti roky XX – pochatok XXI stolittya)* [The Development of Bilingual Education in secondary schools in France (the 70s of the XX – the beginning of XXI century)]. *Candidate's thesis*. 243 p. [in Ukrainian].

3. Entsyklopediya Suchasnoyi Ukrayiny (ESU) (2014). [Encyclopedia of Modern Ukraine]. [Electronic resource]. Available at: <http://esu.com.ua> [in Ukrainian].

4. Slovyk terminiv mizhkulturnoyi komunikatsiyi (Ed.). Batsevych F.S. (2007). [Glossary of terms of intercultural communication]. *Ministry of Education and Science of Ukraine, LNU them. I. Franko*. Kyiv, 205 p. [in Ukrainian].

5. Yevtukh, V. (2009). *Mizhkulturnyy dialoh: efektyvnyy konstrukt intehratyvnoho rozvytku polietnichnykh suspilstv* [Intercultural Dialogue: An Effective Construct for the Integrative Development of Multicultural Societies]. *Political management*, no.4, pp. 14–27. [in Ukrainian].

6. Council of Europe. The Council of Europe and Language education. Retrieved 21 February, 2019 from <https://www.coe.int>. [in English].

7. Le Petit Larousse. Paris: Larousse, 1996. 1872 p. [in English].

8. Longman Exams Dictionary Pearson Education ESL; 1st edition (March 12, 2006). 1832 p. [in English].

9. White Paper on Intercultural Dialogue “Living Together As Equals in Dignity”. 2008. Retrieved 24 February 2019 from <https://www.coe.int/t/dg4/intercultural>. [in English].

Стаття надійшла до редакції 15.05.2019